

POLITYKA ENERGETYCZNA TURCJI PO ZIMNEJ WOJNIE

Kinga Smoleń

Zakład Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Plac Litewski 3, 20-080 Lublin, kinga_smolen@onet.eu

Streszczenie. Artykuł po pierwsze, przedstawia uwarunkowania polityki energetycznej Turcji. Po drugie, analizuje jej główne cele. Po trzecie, ukazuje proces realizacji owej polityki.

Politykę energetyczną Turcji warunkują takie czynniki jak: stan gospodarki narodowej, położenie geopolityczne oraz relacje z Unią Europejską.

Turcja jest bardzo chłonnym rynkiem surowców energetycznych. Sama nie posiada znacznych zasobów ropy naftowej i gazu ziemnego. Jest jednak ich poważnym importerem.

Z tego względu oraz z racji położenia na styku Europy i Azji, może ona odgrywać istotną rolę państwa tranzytowego, które pośredniczyć będzie w przepływie surowców z Kaukazu i Bliskiego Wschodu do Europy. Ta rola może umocnić pozycję Turcji na arenie międzynarodowej oraz przyspieszyć jej akcesję do Unii Europejskiej.

Tym samym głównym założeniem polityki energetycznej Turcji stał się: tranzyt i redystrybucja ropy naftowej i gazu ziemnego z Kaukazu i Bliskiego Wschodu do Europy Zachodniej i Środkowej. W celu jego realizacji Turcja po pierwsze, podpisała kontrakty m.in. z Rosją, Egiptem, Iranem i Algierią, na których terytoriach znajdują się znaczne zasoby surowców energetycznych. Po drugie, podjęła działania w celu budowy gazociągów i ropociągów, które mają przebiegać przez jej obszar. Część z nich już powstała, wśród nich m.in. gazociąg transbalkański, Błękitny Potok, Baku – Tbilisi – Erzurum, ropociąg Baku – Tbilisi – Ceyhan (BTC). Pozostałe są realizowane m.in. projekty budowy ropociągów Burgas – Aleksandropol, Odessa – Brody oraz gazociągów Nabucco i balkański.

Tranzyt surowców energetycznych przez terytorium Turcji może uniezależnić Europę od niepewnych dostaw z Rosji i tym samym zapewnić jej bezpieczeństwo energetyczne. Może on więc stać się jednym z głównych czynników, który w przyszłości przesądzi o ewentualnej akcesji Turcji do Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: Turcja, polityka energetyczna, bezpieczeństwo energetyczne

WSTĘP

Turcja dysponuje specyficznym geostrategicznym położeniem. Jest naturalnym pomostem między Europą i Azją. Sąsiaduje z państwami (m.in. z Syrią, Irakiem oraz Iranem), na których terytoriach znajdują się znaczne zasoby ropy naftowej i gazu ziemnego. Jest ważnym graczem politycznym na równie bogatym w surowce Kaukazie, gdzie m.in. równowagę wpływy Rosji oraz utrzymuje polityczno-gospodarcze stosunki z byłymi republikami Związku Radzieckiego.

Położenie geopolityczne Turcji zyskało na znaczeniu po zakończeniu zimnej wojny. Przyczyniły się do tego m.in. problemy Unii Europejskiej ze stale pogłębiającym się deficytem surowców energetycznych. Przywódcy Turcji od pewnego czasu prowadzą konsekwentną politykę energetyczną. Realizacja owej polityki ma wzmocnić pozycję Turcji na arenie międzynarodowej oraz zapewnić jej członkostwo w Unii Europejskiej.

Przedmiotem analizy niniejszego artykułu będą – po pierwsze, uwarunkowania polityki energetycznej Turcji, po drugie, koncepcja tej polityki, po trzecie, jej realizacja. Przedział czasowy obejmie okres od rozpadu Związku Radzieckiego, i tym samym od końca zimnej wojny, do chwili obecnej.

UWARUNKOWANIA POLITYKI ENERGETYCZNEJ TURCJI

Politycy formułujący cele i podejmujący decyzje o istotnych dla państwa kwestiach muszą uwzględniać wiele złożonych uwarunkowań, które oddziałują w sposób stały i mają charakter wewnętrzny i zewnętrzny.

Uwarunkowania wewnętrzne odzwierciedlają specyficzne cechy państwa, które w znaczny sposób determinują możliwość realizacji jego polityki. Uwarunkowaniem wewnętrznym, które ma znaczny wpływ na politykę energetyczną Turcji jest jej gospodarka, a zwłaszcza zdolność zapewnienia sobie dostępu do zasobów energetycznych.

Uwarunkowania o charakterze zewnętrznym odzwierciedlają wpływ środowiska na politykę państwa. Szanse realizacji polityki państwa w znacznej mierze uzależnione są od reakcji środowiska międzynarodowego¹. Jej cele adresowane są do pozostałych uczestników stosunków międzynarodowych, dlatego też ośrodek decyzyjny powinien je uwzględniać, podobnie jak wszelkie zmiany, które zachodzą w dynamicznym środowisku międzynarodowym². Wśród uwarunkowań zewnętrznych, które determinują politykę energetyczną Turcji należy wymienić geopolityczne oraz systemowe. Uwarunkowania geopolityczne określają usytuowanie terytorialne państwa w relacji strategicznej do innych państw. Uwarunkowania systemowe, czyli aktualny kształt systemu międzynarodowego, w istotny sposób wpływają natomiast na działania państw w środowisku międzynarodowym.

Uwarunkowania gospodarcze

Turcja nie posiada znaczących zasobów własnych węglowodorów. Importuje około 95% konsumowanej ropy naftowej i 97% gazu. Dla przykładu, ponad 70% importowanego w 2002 r. błękitnego paliwa pochodziło z Rosji. W przy-

¹ T. Łoś-Nowak, *Współczesne stosunki międzynarodowe*, Wrocław 1997, s. 52.

² R. Zięba, *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, Toruń 2004, s. 29.

padku ropy naftowej nie było aż tak jednostronnej zależności. Pochodziła ona m.in. z: Arabii Saudyjskiej, Iranu, Iraku, Syrii i Rosji³.

Tabela 1. Produkcja, konsumpcja, import ropy przez Turcję w latach 1995–2020, w mln t

	1995	2000	2001	2002	2003	2010	2020*
Produkcja ropy	3,5	2,8	2,5	2,4	2,3	1,5	0,7
Konsumpcja ropy	28,6	30,3	28,4	30,1	29,9	39,8	49,8
Import ropy	26,4	28,9	26,4	28,2	28,5	38,5	50,5

* prognozy

Źródło: Oil Information 2004, IEA, www.eia.doe.gov

Tabela 2. Produkcja, konsumpcja, import gazu przez Turcję w latach 1995–2020, w mld m³

	1995	2000	2001	2002	2003	2010	2020*
Produkcja gazu	0,2	0,6	0,3	0,4	0,6	0,3	0,3
Konsumpcja gazu	7,0	14,9	16,0	17,6	21,2	40,7	43
Import gazu	6,9	14,4	15,8	17,1	20,7	50,1	41

* prognozy

Źródło: Natural Gas Information 2004, www.eia.doe.gov

Tabela 3. Kontrakty gazowe zawarte przez Turcję

Kontrakt z:	Wielkość importu w mld m ³	Data podpisania	Okres obowiązywania
Rosją – transbał. 1	6	1986 (uzup. 1999)	25 lat, do 2011
Rosją – transbał. 2	8	1998	23 lata, do 2021
Rosją – Błękitny Potok	16	1997	25 lat, do 2027
Azerbejdżanem	6,6	2001	30 lat, do 2020
Turkmenistanem	16	1999	od 2006
Iranem	10	1996	25 lat, do 2026
Algierią (LNG)	4	1988	20 lat, do 2014
Nigerią (LNG)	1,2	1995	22 lata, do 2020
Umowa wstępna z:			
Egiptem	4		
Irakiem	10		

Źródło: www.botas.gov.tr

³ Zob. A. Łoskot, *Turcja – korytarz tranzytowy dla surowców energetycznych do UE?*, Raport OSW, styczeń 2005, nr 17.

Na przełomie lat 80. i 90. XX w. Turcja stanęła przed prognozą szybkiego wzrostu konsumpcji wewnętrznej nośników energii. Według prognoz sprzed kryzysu w 2005 r. konsumpcja gazu miała wynieść 45 mld m³, a w 2010 r. 53 mld m³⁴. W przypadku braku określonych działań mogło to doprowadzić do wzrostu zależności od importu z jednego źródła, a także do niedoborów surowca związanych z niedostatkami infrastruktury i zakontraktowanych ilości okresowych. Chcąc zapobiec tym prognozom, rząd Turcji przedsięwziął szereg kroków, z których najważniejsze było zawarcie kontraktów na kupno gazu z Azerbejdżanu, Rosji, Iranu, Algierii i Nigerii⁵.

Dzięki podpisanym umowom Turcja zapewniła sobie stabilne i zróżnicowane dostawy, mające zaspokoić rosnącą konsumpcję wewnętrzną w ciągu następnych dwóch dekad. Kryzys gospodarczy z 2001 r. przyczynił się jednak do spadku spożycia energii w państwie oraz wpłynął na korektę prognoz: konsumpcja gazu w 2005 r. – 25 mld m³, w 2010 – 42 mld m³⁶. Podjęto próby renegotiacji części z zawartych umów gospodarczych, równoległe pojawiła się potrzeba zagospodarowania zakontraktowanych na najbliższe lata nadwyżek surowców energetycznych.

Obecnie funkcjonuje kilka gazociągów łączących Turcję ze złożami eurazyjskimi. Największe i zarazem najważniejsze z nich to szlaki rosyjskie – gazociąg transbalkański oraz niedawno powstały gazociąg Błękitny Potok. Od ponad 5 lat funkcjonuje także szlak łączący Iran z Turcją. Stosunkowo niedawno została także ukończona budowa gazociągu Baku-Tbilisi-Erzurum (BTE), który doprowadza na rynek turecki gaz kaspijski (azerski). Niemniej jednak wciąż brakuje szlaków łączących Azję Mniejszą z korytarzem europejskim. O gazociągach i rurociągach już przebiegających, bądź mających przebiegać przez terytorium Turcji napisano w dalszej części artykułu.

Uwarunkowania geopolityczne

Turcja leży na styku dwóch kontynentów: Azji i Europy. Półwysep Anatolijski wraz z przylegającą doń częścią Wyżyny Armeńskiej i płyty Syryjskiej stanowią 97% powierzchni państwa i jest to najdalej na zachód wysunięty przyczółek lądu azjatyckiego. Około 3% terytorium Turcji znajduje się w Europie, na południowo-wschodnim krańcu Półwyspu Bałkańskiego. Obydwie części państwa stykają się nad Dardanelami i Bosforem – cieśninami łączącymi Morze Egejskie z Morzem Czarnym. Północne brzegi Półwyspu Anatolijskiego otacza Morze Czarne, zachodnie Morze Egejskie, południowe Morze Śródziemne. Należy wspomnieć również o niewielkim morzu Marmara, zamkniętym między europejską a azjatycką częścią Turcji. W Europie sąsiadami Turcji są Bułgaria oraz Grecja, w Azji – bogate w surowce energetyczne Azerbejdżan, Iran, Irak, Syria oraz Gruzja.

⁴ EIA, Official Energy Statistics from U.S. Government, http://tonto.eia.doe.gov/dnov/ngo_pl

⁵ A. Balcer, *W stronę strategicznego partnerstwa Unii Europejskiej i Turcji w polityce zgranicznej*, www.demoseuropa.eu

⁶ EIA, *op. cit.*

Mapa 1. Położenie geopolityczne Turcji

Z tej krótkiej charakterystyki wynika, iż Turcja – sąsiad Unii Europejskiej – dysponuje specyficznym geostrategicznym położeniem: we wschodniej części Morza Śródziemnego oraz w Basenie Morza Czarnego (sprawuje kontrolę nad cieśninami Bosfor i Dardanele), pomiędzy Europą a Bliskim Wschodem i Kaukazem. Otaczające Turcję regiony, a zwłaszcza Bliski Wschód, charakteryzują się dużą niestabilnością, ale posiadają znaczne zasoby ropy naftowej i gazu ziemnego, które znajdują się m.in. na terytorium Iraku, Iranu, Turkmenistanu, Azerbejdżanu oraz Egiptu. Dialog i współpracę z tymi państwami mogą ułatwić Turcji jej islamskie korzenie oraz bliskość kulturowa⁷.

W czasie trwania zimnej wojny specyficzne położenie Turcji miało zapewnić obszarowi euroatlantyckiemu tradycyjnie rozumiane bezpieczeństwo, czyli uchronić go przed inwazją ze strony Związku Radzieckiego. Obecnie, kiedy doszło do przewartościowania pojęcia bezpieczeństwa i gdy coraz większe znaczenie zyskuje jego pozamilitarny wymiar, Turcja postrzegana jest jako potencjalne państwo tranzytowe w transporcie surowców naturalnych do Europy⁸.

Zbigniew Brzeziński uznał Turcję za bardzo ważny *sworzeń*, czyli państwo o istotnym znaczeniu geopolitycznym w skali światowej, którego rola nie wynika z jego potęgi czy ambicji, lecz raczej z ważnego położenia geograficznego i skutków jego potencjalnej niestabilności dla zachowań graczy geostrategiczn⁹.

⁷ Zob. D. Kołodziejczyk, *Turcja*, Warszawa 2000.

⁸ Zob. M. Pietraś, *Bezpieczeństwo państwa w późnowestfalskim środowisku międzynarodowym*, w: S. Dębski, B. Górka-Winter (red.), *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, Warszawa 2003.

⁹ Z. Brzeziński, *Wielka szachownica*, Warszawa 1998, s. 31.

Uwarunkowania systemowe

Istotny wpływ na politykę energetyczną Turcji wywiera uwarunkowanie systemowe, czyli obecny stan systemu międzynarodowego. W kontekście polityki energetycznej Turcji szczególnego znaczenia nabierają jej aspiracje do członkostwa w Unii Europejskiej, a zwłaszcza przedłużający się w czasie proces negocjacji ze Wspólnotą. Turcja ma bardzo duże znaczenie dla Unii Europejskiej, zwłaszcza w kontekście polityki dywersyfikacji dostaw gazu ziemnego. Obecnie głównymi dostawcami gazu do Unii Europejskiej są Rosja, Norwegia oraz Algieria¹⁰. Unia zainteresowana jest zwłaszcza uniezależnieniem się od niepewnych dostaw z Rosji. Stąd więc naturalnymi źródłami surowców dla Europy stają się Afryka, obszar postradziecki (region Morza Kaspijskiego) oraz Bliski Wschód. Co istotne, na obszarze dwóch ostatnich regionów znajduje się około 70% światowych zasobów ropy naftowej i gazu ziemnego. Jednocześnie coraz bardziej odczuwalny jest niedostatek połączeń eksportowych tych regionów z największymi konsumentami surowców. Założenia te znalazły odzwierciedlenie w przyjętym w maju 2003 roku przez Komisję Europejską Komunikacie o intensyfikacji współpracy energetycznej z krajami sąsiadującymi z UE¹¹. Określa on wspólne zasady działania, potrzeby i cele. Wśród nich wymienia się m.in.: rozwiązanie problemów infrastrukturalnych na regionalnym poziomie, dążenie do zróżnicowania źródeł energii oraz ułatwianie handlu nośnikami energii w Europie z sąsiadującymi kontynentami. Działaniom tym ma sprzyjać rosnące zaangażowanie Unii Europejskiej na Kaukazie Południowym oraz idea budowy wspólnego rynku energetycznego (*common energy market*), na którym mają obowiązywać takie same, jak w Unii Europejskiej zasady. W skład wspólnego rynku energetycznego miałyby wejść m.in. Bałkany i Turcja. Założenia polityki energetycznej Turcji nie stoją w sprzeczności z celami energetycznymi Wspólnoty. Turcja nie tylko deklaruje, ale również podejmuje szereg działań, które mają umożliwić jej pełnienie roli państwa tranzytowego dla surowców energetycznych. Przywódcy polityczni Turcji chcą w ten sposób stać się dla Unii istotnym oraz pewnym partnerem gospodarczo-politycznym oraz przyspieszyć proces negocjacji z organizacją europejską¹².

¹⁰ A. Balcer, *op. cit.*

¹¹ CIA, The World Factbook, >><https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html><<

¹² Zob. W. Paczyński, *W pościgu za Europą – gospodarka Turcji w chwili rozpoczęcia negocjacji z Unią Europejską*, w: *Turcja po rozpoczęciu negocjacji z Unią Europejską – relacje zagraniczne i sytuacja wewnętrzna*, A. Balcer, R. Sadowski, W. Paczyński (red.), Raport OSW, Warszawa 2006.

KONCEPCJA POLITYKI ENERGETYCZNEJ TURCJI

Priorytetowe cele polityki energetycznej zostały zawarte w strategii energetycznej Turcji opracowanej przez ministerstwo spraw energetycznych na początku XXI w. Najważniejsze założenia strategii to:¹³

1) budowa na terytorium Turcji korytarza tranzytowego dla surowców energetycznych ze Wschodu do Europy, a zwłaszcza do państw Unii Europejskiej; Wschód rozumiany jest w strategii jako: obszar postradziecki (kluczowe znaczenie ma na tym obszarze region Morza Kaspijskiego i projekty z nim związane, w które Turcja jest aktywnie zaangażowana) oraz Bliski Wschód – Iran, Egipt (gaz), Irak (ropa); tranzyt ma się odbywać przez terytorium Turcji, przy zmniejszaniu, a docelowo zlikwidowaniu tranzytu ropy przez cieśniny Bosfor i Dardanele;

2) pełnienie aktywnej roli w rozdzielaniu i sprzedaży surowców energetycznych;

3) tranzyt i sprzedaż surowców, który ma stanowić ważne źródło dochodu, a także narzędzie budowania pozycji państwa w regionie i w Europie (szczególnie wśród państw Unii Europejskiej) oraz zapewnienie sobie bezpieczeństwa energetycznego.

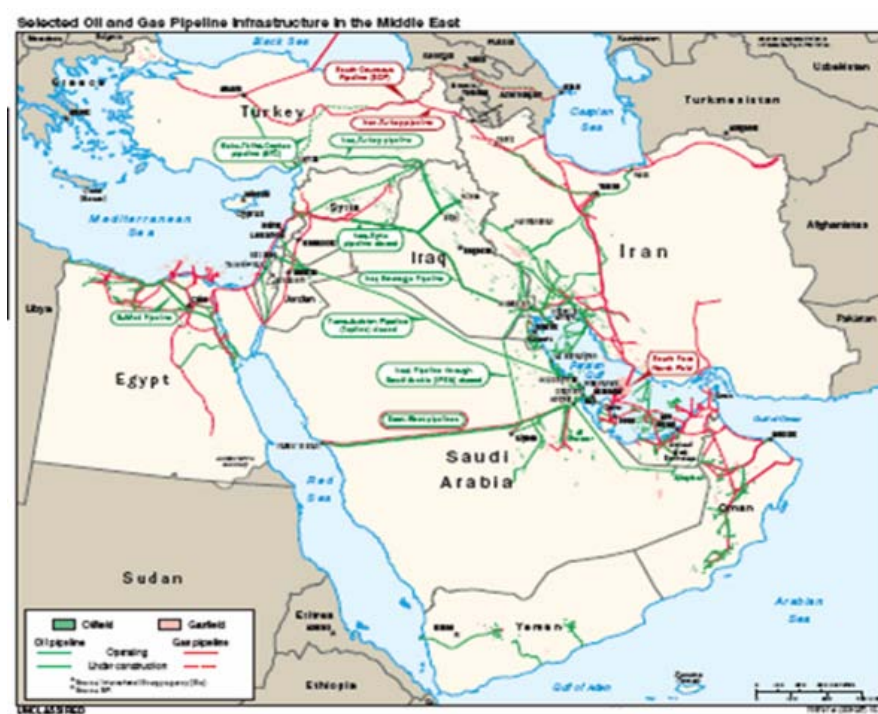
Ponadto w zamyśle decydentów strategia energetyczna ma uczynić z Turcji ważny podmiot współtworzący politykę bezpieczeństwa energetycznego Unii Europejskiej¹⁴.

REALIZACJA POLITYKI ENERGETYCZNEJ TURCJI

Jak już stwierdzono, jednym z kluczowych założeń strategii energetycznej Turcji jest budowa południowego korytarza energetycznego, czyli rozbudowa infrastruktury gazowej między Europą a Bliskim Wschodem i Azją Środkową. W przedsięwzięcie zaangażowała się Unia Europejska, która upatruje w rozwoju infrastruktury surowcowej nie tylko szansę na zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego Wspólnoty, ale także swego rodzaju *confidence building measure*, czyli instrument budowy zaufania pomiędzy Turcją i Grecją, państwami bałkańskimi oraz obszarem postradzieckim.

¹³ Zob. A. Łoskot, *op. cit.*

¹⁴ Zob. O. Lesser, *Changes on the Turkish Domestic Scene and Their Foreign Policy Implications*, w: Z. Khalilzad, I.O. Lesser, F.S. Larrabee (red.), *The Future of Turkish-Western Relations: Toward A Strategic Plan*, Santa Monica 2000.

Mapa 2. Struktura rurociągów w Turcji i na Bliskim Wschodzie

Wśród planowanych oraz realizowanych bądź już zrealizowanych gazociągów¹⁵ należy zwrócić szczególną uwagę na projekt łącznika (*interconnector*) gazociągowego pomiędzy Turcją i Grecją. Umowa o budowie szlaku została podpisana w 2003 r. pomiędzy tymi dwiema stronami oraz Komisją Europejską. Dodatkowo powstał również plan przedłużenia gazociągu do Włoch. Szlak ma się składać z już zbudowanego połączenia Turcja-Grecja oraz zaplanowanego morskiego połączenia Grecja-Włochy, które ma przebiegać na dnie Morza Jońskiego. Koszt łącznika szacuje się na 1 mld euro. Oba projekty są wspierane przez Wspólnotę Europejską, co odzwierciedla m.in. fakt wpisania ich na listę Projects of European Interest jako priorytetowych osi przesyłu gazu ziemnego, wspólnie finansowanych z funduszy Unii Europejskiej. Należy podkreślić, iż jest to projekt najbardziej zaawansowany i najbliższy realizacji. Planowane gazociągi mają mieć relatywnie niedużą przepustowość i dostarczać surowiec na tradycyjne, już nasycone południowe rynki zbytu rosyjskiego gazu, co bez wątpienia może podważyć konkurencyjność przedsięwzięcia.

Przez gazociąg Nabucco ma popłynąć przez Anatolię gaz z Azji Centralnej i Bliskiego Wschodu do bałkańskich oraz środkowoeuropejskich członków Unii Europejskiej, tzn. do Bułgarii, Rumunii, Austrii oraz Węgier. Umowa w sprawie

¹⁵ A. Łoskot, *op. cit.*, s. 10–12.

Nabucco została podpisana w Turcji w lipcu 2009 r. Jego budowa ma zostać zrealizowana w latach 2010–2014. Długość gazociągu wyniesie 3300 km, zaś przepustowość 31 mld m³. Koszt projektu szacowany jest na 5 mln euro. Obecnie do Turcji dostarczany jest gaz z Iranu i Azerbejdżanu, ale jego ilości nie gwarantują zapełnienia Nabucco.

Projekt bałkański jest w tej chwili najmniej zaawansowany. Jego głównym założeniem jest budowa szlaku przebiegającego przez państwa leżące na obszarze Zachodnich Bałkanów i docierającego na rynki środkowoeuropejskie. W opinii wielu ekspertów może on stać się swoistym *confident building measure*, czyli instrumentem budowy zaufania pomiędzy tradycyjnie konfliktogennymi państwami bałkańskimi.

W tym miejscu należy wspomnieć o konkurencyjnym wobec planów energetycznych Turcji rosyjsko-włoskim projekcie budowy gazociągu Południowy Potok. Gazociąg ma powstać na dnie Morza Czarnego. Umożliwi tranzyt gazu z Rosji na Bałkany, a następnie do Włoch i Europy Środkowej, z pominięciem Ukrainy¹⁶.

Tabela 4. Istniejące i planowane gazociągi przebiegające przez terytorium Turcji

Projekt/szlak	Długość w km	Operator	Stan	Przepust. w mld m ³ /rok	Koszt w USD
Transbałkański	750	Gazprom	funkcjonuje	20	b.d.
Błękitny Potok	370 cz. rosyj., 396 dno Morza Czarnego	Gazprom, ENI	funkcjonuje	16	3,4 mld
Iran/Turcja	520	NIGC, Botas	funkcjonuje	3–10	b.d.
BTE	960	BP/Statoil konsorcjum	funkcjonuje	7–22	900 mln
Turcja/Grecja	285	Botas, Depa	funkcjonuje	3,5–11	300 mln
Grecja/Włochy	225	Edison Gas, Depa	propozycja	b.d.	b.d.
Nabucco	3400	Botas, Bulgargaz, Transgaz, MOL, OMV	studium opłacal. do końca 2004	Turcja 25–30, Austria 17–20	4,4 mld
Bałkański	1150	b.d.	propozycja	b.d.	b.d.

Źródło: IEA/NMC(2003)27/REV 2

Od kilku lat Turcja prowadzi działania mające na celu ograniczenie przepływu tankowców naftowych przez cieśniny Bosfor i Dardanele. Dąży tym samym do zwiększenia tranzytu lądowego. Taka polityka motywowana jest zarówno

¹⁶ *Ibidem*.

względami ekologicznymi, jak i ekonomicznymi¹⁷. Dlatego też większość z realizowanych dotychczas projektów ropociągów opiera się na rozwiązaniach pozwalających ominąć cieśniny czarnomorskie. Wśród nich należy wymienić przede wszystkim ropociąg Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC). Ropa transportowana jest nim z Azerbejdżanu, z ominięciem Rosji, przez terytorium Gruzji do Turcji. Ropociąg został oddany do użytku w 2006 r. Codziennie przepływa nim do Turcji około jednego miliona baryłek ropy naftowej. Jest ona w większości kierowana do Europy Zachodniej. Ropociąg BCT zbudowało konsorcjum o tej samej nazwie. Większościowe udziały ma w nim brytyjski koncern BP oraz azerski SOCAR, zaś mniejszościowe m.in. amerykański Chevron, norweski Statoil oraz włoski Eni. Koszt budowy ropociągu wyniósł ponad 4 miliardy dolarów.

Tabela 5. Istniejące i planowane ropociągi przebiegające przez terytorium Turcji

Projekt	Długość w km	Operator	Stan	Przepus. w mln t/rok	Koszt w USD
Odessa-Brody	675	Rząd Ukrainy, Ukrtrans-nafta	zakoń. budowa I nitki, przetest., nieużyw.	12–45	500 mln
Brody-Płock	745	Ukrtrans-nafta	studia nad projektem	15	450 mln
BTC	1760	Konsorcj. BP, Statoil, Conoco-Philips	budowa zakończona	50	3 mld
Družba Adria	200	Jukos, TPP, MOL, Janaf	studium opłacal. zakoñ., zawieszony	5–15	30–80 mln
Burgas-Aleksandropolis	280	Rządy FR, Bułgarii, Grecji.	zaawansow. stadium	15–35	do 750 mln
Konstanta-Omisalj-Triest	1300	Rządy, Pryw. inwest.	wstępne studium	40	1 mld
Burgas-Vlore (AMBO)	900	Konsorcj. AMBO	wstępne studium	36	1,3 mld
Kiyikoy-Ibrikbaba	193	Turecki holding Andalu, Transnieft, TNK-BP, Tantieft.	studium opłacal.	60	900 mln
Samsun-Ceyhan	660		propozycja	b.d.	1,1 mld

Źródło: IEA/NMC(2003)27/REV 2

¹⁷ *Ibidem*.

Powstało również kilka strategicznych koncepcji tzw. *by-passów* Bosforu i Dardaneli. Nadal znajdują się one jednak w stadium realizacji. Niektórymi z nich zainteresowani są rosyjscy producenci ropy, np. Burgas-Aleksandropolis. Inne natomiast, jak np. BTC czy Burgas-Vlore, są popierane przez Stany Zjednoczone. Obecnie najbliższe realizacji wydają się być dwa projekty szlaków. Pierwszy z nich to projekt Burgas-Aleksandropolis. W powstanie zaangażowało się kilka poważnych podmiotów politycznych, m.in. Federacja Rosyjska, Komisja Europejska oraz Grecja i Bułgaria. Jak dotąd nie podpisano jednak żadnej wiążącej umowy trójstronnej w tej kwestii. Drugi z nich to ropociąg Kiyikoy-Ibrikbaba, przebiegający całkowicie przez terytorium Turcji. Ropociąg ma szansę szybkiej realizacji, gdyż spełnia oczekiwania Federacji Rosyjskiej i Turcji. Ponadto stosunkowo niskie są koszty jego budowy.

PODSUMOWANIE

Po zakończeniu zimnej wojny nastąpiło przewartościowanie pojęcia bezpieczeństwa. Zyskał na znaczeniu jego pozamilitarny wymiar. O pozycji, i co się z tym wiąże o możliwości realizowania przez państwo polityki zagranicznej, zaczęła decydować nie liczebność wojsk, ale m.in. bezpieczeństwo kulturowe, ekologiczne, czy szczególnie istotne w kontekście prezentowanych rozważań bezpieczeństwo energetyczne.

Dlatego też Turcja przestała pełnić funkcję wschodniej flanki NATO i z racji przede wszystkim geostrategicznego położenia zaczęła być postrzegana, zwłaszcza przez Europę Zachodnią, jako potencjalne państwo tranzytowe dla surowców energetycznych z Bliskiego Wschodu i Kaukazu do Europy.

Dynamiczne zmiany w tzw. pozimnowojennym środowisku międzynarodowym dostrzegli decydenci polityczni w Turcji. Zadeklarowali chęć uczynienia z tego państwa korytarza surowców energetycznych, a także opracowali strategię, która precyzuje najważniejsze cele polityki energetycznej państwa. Głównym obszarem zainteresowań Turcji stał się Bliski Wschód oraz Kaukaz. Z tych terenów ropociągami i gazociągami zamierza transportować surowce energetyczne do Europy Zachodniej oraz Środkowej.

Turcja ma się stać nie tylko pośrednikiem w dostawach surowców, ale także pełnić aktywną rolę w ich sprzedaży i podziale.

Realizacja założeń strategii energetycznej ma stanowić nie tylko ważne źródło dochodu, ale także narzędzie budowania pozycji państwa w regionie i w Europie (szczególnie wśród państw Unii Europejskiej) oraz zapewnić bezpieczeństwo energetyczne.

Co więcej, w zamyśle decydentów strategia ta ma uczynić z Turcji ważny podmiot współtworzący unijną politykę bezpieczeństwa energetycznego.

TURKEY'S ENERGY POLICY AFTER COLD WAR

Summary. This article, first presents factors which create Turkey's energy policy. Second, characteristics its mains goals. Third, shows how Turkey's energy policy is realized. Turkey's energy policy is stipulated by: economy, geopolitical position and relations between Turkey and European Union. Turkey is a very absorbent market for the energy resources. Because of the shortage of oil and gas, Turkey is a huge importer of those resources. It can play a role of transit state for oil and gas from Caucasus and Middle East to Europe, Such a role will build stronger Turkey's international position speed up its accession process to the European Union. The main goals of Turkey energy policy is: transit and redistribution petroleum and natural gas to Western and Middle Europe from Caucasus and Middle East. Turkey signed contracts with oil and gas rich states, for example with: Russia, Egypt, Iran and Algeria. Major pipeline projects realized and others under construction will inevitably contribute to EU's energy security. We should mention: BTC, Nabucco projekt, or Turkey – Greece – Italy Interconnector. Turkey is a challenge for the European energy security. Probably, future Turkish accession to the EU will ensures reliable delivery of oil and gas.

Key words: Turkey, energy policy, energy security